

YO‘L-TRANSPORT HODISALARINING OLDINI OLISHDA HAYDOVCHILARNING KASBIY MAHORATINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI

Maxmudov Axmad Kadirovich

Toshkent tumani 1-sonli texnikumi

Yo‘l harakati qoidalari va harakat xavfsizligi fani o‘qituvchisi .

Annotatsiya: Mazkur maqolada yo‘l-transport hodisalarining oldini olishda haydovchilarning kasbiy mahoratini rivojlantirishning ahamiyati tahlil qilinadi. Yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlashda inson omilining o‘rni, haydovchilarning nazariy va amaliy tayyorgarligi, psixologik barqarorligi hamda kasbiy kompetensiyalarini takomillashtirish masalalari yoritilgan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, haydovchilarning kasbiy mahoratini muntazam rivojlantirib borish yo‘l-transport hodisalari sonini kamaytirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: yo‘l harakati xavfsizligi, haydovchi, kasbiy mahorat, transport vositasi, yo‘l-transport hodisasi, xavfsiz haydash, kompetensiya, profilaktika.

KIRISH

Bugungi kunda yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlash dunyoning barcha mamlakatlarida dolzarb ijtimoiy, iqtisodiy va huquqiy masalalardan biri hisoblanadi. Transport vositalari sonining ortib borishi, yo‘l infratuzilmasining kengayishi hamda aholining harakatchanligi oshishi natijasida yo‘l-transport hodisalari ham ko‘payib bormoqda. Mazkur hodisalar inson hayoti va sog‘lig‘iga jiddiy zarar yetkazishi bilan bir qatorda, davlat iqtisodiyotiga ham katta talafotlar keltiradi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, yo‘l-transport hodisalarining aksariyati inson omili bilan bog‘liq bo‘lib, ularning katta qismi haydovchilarning malakasi, tajribasi va kasbiy mahorati yetarli darajada shakllanmaganligi natijasida sodir bo‘ladi. Shu

sababli haydovchilarning kasbiy mahoratini oshirish yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlashning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Haydovchining kasbiy mahorati faqat transport vositasini boshqarish ko‘nikmasi bilan cheklanmaydi. U yo‘l harakati qoidalarini mukammal bilish, murakkab vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilish, xavfni oldindan baholash, psixologik barqarorlikni saqlash va yuqori darajadagi mas‘uliyat hissini o‘z ichiga oladi.

Mamlakatimizda yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlash bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar haydovchilar tayyorlash tizimini takomillashtirishni ham talab etmoqda. Shu bois haydovchilarning kasbiy mahoratini rivojlantirishning ilmiy asoslarini o‘rganish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Yo‘l harakati xavfsizligi va haydovchilar tayyorgarligi masalalari ko‘plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Ilmiy manbalarda yo‘l-transport hodisalarining kelib chiqish sabablari orasida inson omili yetakchi o‘rin egallashi ta‘kidlanadi.

Tadqiqotlarga ko‘ra, yo‘l-transport hodisalarining 70–80 foizi bevosita haydovchilarning xatolari bilan bog‘liq. Bu xatolar orasida tezlikni me‘yoridan oshirish, yo‘l harakati qoidalariga rioya qilmaslik, charchoq holatida transport boshqarish va e‘tiborsizlik asosiy omillar hisoblanadi.

Zamonaviy tadqiqotlarda haydovchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish uchun simulyatorlar, interaktiv o‘quv texnologiyalari va psixologik treninglardan foydalanish samarali usul sifatida baholanmoqda.

Shuningdek, xavfsiz haydash madaniyatini shakllantirish, mas‘uliyat hissini kuchaytirish va haydovchilarning stressga chidamliligini rivojlantirish yo‘l harakati xavfsizligini oshirishning muhim omillari sifatida ko‘rsatilgan.

METODOLOGIYA

Tadqiqotda tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, statistik tahlil, kuzatish va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi.

Ilmiy adabiyotlar, normativ-huquqiy hujjatlar va yo‘l harakati xavfsizligi bo‘yicha mavjud ilmiy manbalar o‘rganildi. Haydovchilarning kasbiy mahoratini shakllantiruvchi omillar tahlil qilinib, ularning yo‘l-transport hodisalarining oldini olishdagi ahamiyati baholandi.

Shuningdek, haydovchilar tayyorlash tizimida qo‘llanilayotgan zamonaviy pedagogik texnologiyalar va o‘quv dasturlari qiyosiy tahlil qilindi.

Tadqiqot jarayonida haydovchilarning kasbiy tayyorgarligiga ta’sir qiluvchi quyidagi omillar o‘rganildi:

- nazariy bilimlar darajasi;
- amaliy boshqaruv ko‘nikmalari;
- psixologik tayyorgarlik;
- stressga chidamlilik;
- xavfni baholash qobiliyati;
- mas’uliyat va intizom.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari haydovchilarning kasbiy mahorati bilan yo‘l harakati xavfsizligi o‘rtasida bevosita bog‘liqlik mavjudligini ko‘rsatdi.

Kasbiy mahorati yuqori bo‘lgan haydovchilar:

- murakkab vaziyatlarda tez va to‘g‘ri qaror qabul qiladi;
- yo‘l harakati qoidalariga qat’iy rioya qiladi;
- transport vositasini boshqarishda xavfsizlik choralariga amal qiladi;
- favqulodda holatlarda to‘g‘ri harakat qiladi;
- avariya xavfini oldindan baholay oladi.

Tahlillar natijasida haydovchilarning malakasini muntazam oshirish va qayta tayyorlash kurslarida ishtirok etishi yo‘l-transport hodisalari xavfini sezilarli darajada kamaytirishi aniqlandi.

Shuningdek, zamonaviy simulyatorlardan foydalanish haydovchilarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega ekanligi kuzatildi.

MUHOKAMA

Yo'l-transport hodisalarining oldini olishda texnik va tashkiliy choralar bilan bir qatorda inson omiliga ham alohida e'tibor qaratish lozim. Chunki eng zamonaviy transport vositasi va mukammal yo'l infratuzilmasi ham haydovchining xatosi tufayli sodir bo'ladigan hodisalarning oldini to'liq ololmaydi.

Haydovchilarning kasbiy mahoratini rivojlantirish jarayonida nafaqat amaliy boshqaruv ko'nikmalarini, balki ularning psixologik tayyorgarligi va xavfsizlik madaniyatini ham shakllantirish zarur.

Xorijiy tajribalar shuni ko'rsatadiki, muntazam malaka oshirish kurslari, simulyatsion mashg'ulotlar va psixologik treninglar haydovchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

O'zbekiston sharoitida ham haydovchilarni tayyorlash va qayta tayyorlash tizimini zamonaviy talablar asosida takomillashtirish zarur.

XULOSA

Yo'l-transport hodisalarining oldini olishda haydovchilarning kasbiy mahoratini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot natijalari haydovchilarning nazariy bilimlari, amaliy ko'nikmalari, psixologik tayyorgarligi va mas'uliyat hissi yo'l harakati xavfsizligini ta'minlashda hal qiluvchi omillar ekanligini ko'rsatdi.

Kasbiy mahoratni oshirishga qaratilgan tizimli ta'lim, muntazam malaka oshirish kurslari, zamonaviy simulyatorlar va innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish yo'l-transport hodisalarini kamaytirishga xizmat qiladi.

Kelgusida haydovchilar tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish, xavfsiz haydash madaniyatini shakllantirish va kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish orqali yo'l harakati xavfsizligini yangi bosqichga olib chiqish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Yo‘l harakati xavfsizligi to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2013.
3. O‘zbekiston Respublikasining Ma‘muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2024.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining transport va yo‘l harakati xavfsizligini takomillashtirishga oid farmon va qarorlari. – Toshkent, 2018–2025.
5. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Yo‘l harakati qoidalari. – Toshkent, 2022.
6. Ismoilov I.J. Yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlashning tashkiliy-huquqiy asoslari. – Toshkent: TDYU, 2021.
7. Abdurasulov Q.R. Transport xavfsizligi va haydovchilar faoliyatining huquqiy asoslari. – Toshkent: Akademiya, 2020.
8. Tojiboyev B.A. Haydovchilarni kasbiy tayyorlash metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2022.
9. Karimov A.A. Yo‘l-transport hodisalari profilaktikasi va xavfsiz harakatni tashkil etish. – Toshkent: Fan, 2021.
10. Matveyev L.P. Professionalnaya podgotovka voditeley transportnyx sredstv. – Moskva: Akademiya, 2019.
11. Майоров В.И. Безопасность дорожного движения. – Москва: Юрайт, 2021.
12. Клинковштейн Г.И. Организация дорожного движения. – Москва: Транспорт, 2020.
13. Evans L. Traffic Safety. – New York: Science Serving Society, 2021.
14. Fuller R. Driver Behaviour and Training. – London: Routledge, 2020.
15. World Health Organization (WHO). Global Status Report on Road Safety. – Geneva: WHO Press, 2023.